

El Nomenclàtor: Història d'una Font

Què és el Nomenclàtor?

El *Diccionari de la Llengua Catalana* defineix Nomenclàtor com “aquella llista o catàleg per ordre alfabètic de noms de localitats, de persones, de terminologia d’una ciència determinada” (1993, p. 1358). Alhora, en una de les accepcions de l’enciclopèdia Espasa, el nomenclàtor fou aquell esclau de la Roma clàssica encarregat d’anunciar les visites al seu senyor. El Nomenclàtor que es tracta en aquest article no té res a veure amb cap esclau, ni amb cap llistat de persones ni de terminologia d’una ciència determinada. Si que té relació, però, i probablement d’aquí provingui el seu nom, amb aquella llista o catàleg per ordre alfabètic de noms de localitats. Afinant una mica més, es tracta d’una font estadística la principal característica de la qual és l’escala territorial que empra. La unitat territorial base és l’entitat de població definida, segons l’Institut Nacional d’Estadística (INE), com “qualsevol àrea habitable del terme municipal, habitada o excepcionalment deshabitada, clarament diferenciada dintre del mateix, i que és coneguda per una denominació específica que la identifica sense possibilitat de confusió” (Nomenclàtor de 1996, 1997, p. VII). La pròpia relació d’entitats, al marge de la informació estadística que dóna de cadascuna, constitueix una de les seves principals riqueses. En aquest sentit, esdevé una font excepcional per a l’estudi del poblament a gran detall.

La definició d’entitat utilitzada fa variar el nombre total d’entitats de manera que l’aproximació a la distribució territorial de la població que se’n deriva també serà diferent. Per exemple, quan un sol edifici aïllat es registra individualment com a entitat s’obté un retrat molt més precís del poblament que quan només es consideren les agrupacions de 10 edificis. Conseqüentment, el total d’entitats obtingudes a partir d’un o altre criteri també variarà, essent menor quan més restrictiva sigui la definició d’entitat.

Per a cada entitat en coneixem la categoria i altres característiques en relació a llur població, edificis i emplaçament. La categoria classifica les entitats segons siguin ciutat, vila,

lloc, *aldea* o parròquia i per les més petites ho fa en funció del seu ús (*alquería*, molí, ermita, caseriu, entre altres). En la mesura del possible, el Nomenclàtor respecta la prosòdia de cada regió i empra la classificació d'entitats autòctona en benefici de la diversitat, però en detriment de la comparabilitat interregional.

Origen i història del Nomenclàtor

L'origen i història del Nomenclàtor està estretament vinculat a la història dels censos moderns a Espanya. S'entén per censos moderns aquells que apareixen a partir de la segona meitat del s.XIX amb una regularitat acceptable que no es consolida definitivament fins l'any 1900. Arango¹ (1980), en canvi, parla de censos contemporanis. Contemporanis o moderns el que interessa a aquest treball és la història censal que neix amb el Cens de 1857 i el corresponent Nomenclàtor publicats, ambdós, l'any 1858.

Hi ha diversos factors que expliquen el perquè no van aparèixer abans. A. Melón (1951, p.205) ho atribueix a "*las circunstancias que matizan la vida nacional de España durante la primera mitad del siglo XIX, de ocupación napoleónica de su territorio, de violenta lucha política de partidos, y de guerra dinástica civil, explican lo tardío de la organización estatal de los servicios de Estadística en nuestro país, sobre todo en relación a los estados adalides en la implatación de los mismos*". Especialment rellevants són els factors institucionals per explicar l'endarreriment de l'estadística espanyola en la realització d'un primer Cens a imatge i semblança del que feien els països més avançats d'Europa. Durant la primera meitat del s.XIX, les competències d'estadística estaven escampades entre diferents nivells de l'Administració i diferents ministeris. Els problemes de pressupost, la falta de personal especialitzat i les successives crisis polítiques van frustrar els diversos intents per agrupar les tasques estadístiques i així millorar el coneixement quantitatiu de la realitat espanyola (Muro et alii 1996). Superats aquests obstacles, finalment, l'any 1856 es constituí la *Comisión de Estadística General del Reino* que tingué encomanada, com una de les principals prioritats, la preparació del Cens de la Població i el Nomenclàtor d'Espanya. La formació del Cens era indispensable per a l'administració espanyola. El recompte de població més fiable tenia gairebé setanta anys, es tractava del Cens de 1787 format sota la direcció del Comte de Floridablanca (Muro et alii 1996). La *Comisión de Estadística General del Reino* entenia que:

¹Per J. Arango (1980) la història dels censos moderns a Espanya comença en la segona meitat del s.XVIII mentre que els que apareixen un segle més tard els anomena contemporanis.

“el censo debe producir en todos los ramos de la administración pública el efecto de servir de regulador legal de la población, el de promover las reformas útiles que aconseje la prudencia deducidas de los datos en él contenidos, y el de estimular constantemente la progresiva mejora de este importante trabajo” (Nomenclàtor de 1857, 1858, pròleg, p VI).

Si la realització del Cens de Població era important per conèixer *el ser* de la població, el Nomenclàtor esdevenia de gran importància per conèixer en la seva realitat *l'estar* de la població (Melón 1961). O, dit d'altra manera, el Cens és el mirall de la població com el Nomenclàtor és el mirall del poblament. El 14 de març de 1857 s'aprova per Reial Decret la formació del Cens, dels treballs preliminars del qual neix el primer Nomenclàtor. El 30 de setembre de 1858, un segon decret encarrega la formació d'un nou Cens per l'any 1860 amb dos objectius clars: corregir les deficiències del recompte anterior i aplicar les recomanacions dels Congressos Internacionals d'Estadística segons les quals els recomptes havien de realitzar-se periòdicament en els anys acabats en zero i, a poder ser, en cinc (Muro et alii 1996). Segons el mateix decret, conjuntament amb el Cens s'havia de publicar el Nomenclàtor. El de 1860 és un Nomenclàtor sense antecedents ni precedents en la història estadística espanyola. Una obra magna que basa tota la seva grandesa en una definició d'entitat extremadament generosa: qualsevol edifici aïllat constitueix entitat. L'any 1873 se'n publica una versió abreujada. Una circular de 28 de gener de 1887 (BOP, 28-I-1887) encarrega un nou Nomenclàtor pel que el referent de 1860 ha de servir de base i comprovació del que ara s'executa, però sense ser tan ambiciós. En paraules de Melón, el Nomenclàtor de 1887 mostra *“manifiestas ansias de superación y perfección”* (Melón 1961, p. 17). El Reial Decret de 3 d'abril de 1900 (BOP, 7-IV-1900) estableix que els Censos de població i també nomenclàtors es realitzaran cada 10 anys amb referència a 31 de desembre. Des de 1900 tenim un Nomenclàtor cada 10 anys, fins a 1970 en els anys acabats en 0 i partir d'aquest any en els acabats en 1, fet degut al canvi de data censal. L'any 1986 es realitza el primer Nomenclàtor vinculat al Padró Municipal d'Habitants i deu anys més tard el segon. Així doncs, per als darrers vint anys del segle XX hi ha quatre nomenclàtors disponibles, dos lligats al Cens i dos al Padró.

La formació del Nomenclàtor

El Nomenclàtor és resultat dels treballs preliminars del Cens. El sentit de la seva formació no ha variat al llarg del temps. Es tracta d'un document necessari per a l'organització de l'operació censal que dona compte de les entitats de població a l'interior d'un municipi. La

necessitat de realitzar un Nomenclàtor per a organitzar un Cens ha anat disminuint. Malgrat això, segueix sent útil per a donar llum estadística a nuclis de població que, si no fos gràcies a aquesta font, quedarien amagats sota les unitats geogràfiques polític-administratives que constitueixen la base del Cens.

Els edificis no disseminats formen carrers, els carrers formen entitats o nuclis de població, i els nuclis de població s'agrupen en municipis. Hi ha municipis amb un sol nucli i altres amb més d'un. Els Ajuntaments són les institucions encarregades de proporcionar la llista d'entitats als instituts d'estadística. Per a la formació del Nomenclàtor de 1860, els Ajuntaments havien de tenir un Padró actualitzat de les cases existents, poblades i despoblades. La circular de 6 març de 1860 especificava que en aquest padró hi havia de figurar *“los nombres de las plazas, plazuelas, calles y paseos, el número de unos y otros, tanto intramuros y extramuros y en despoblado, con expresión del número de habitantes, el uso a que se destinan los edificios, así como los destruidos en sitios que antes no estaban edificadas”* (BOP, 6-III-1860). Aquests treballs eren de gran importància perquè *“conocida la vivienda, no será fácil que seamos engañados respecto del número de personas que deban ocuparlas”* (BOP, 7-IX-1860). L'any 1887 l'*Instituto Geográfico y Estadístico*, institució encarregada de la realització del Cens, exigí als Ajuntaments la complimentació d'uns formularis amb *“la expresión detallada de ciudades, villas, lugares y aldeas, y aún de los caseríos, ya se les designe con ese nombre, o con los de cortijo, masía, etc.”* (BOP, 28-I-1887). La llista era enviada a la Junta Electoral Provincial que en donava l'aprovació definitiva. Els Reials Decrets s'encarregaven d'introduir les modificacions necessàries en la formació del Nomenclàtor. Cito, per exemple, el Reial Decret de 3 d'abril de 1900:

“... se distinguirá la población de hecho y de derecho, haciéndose también la distribución de una y otra en todo el territorio, no sólo por Ayuntamientos, sino detalladamente por agrupaciones de viviendas inferiores al municipio, y hasta por entidades aisladas que se clasificarán según su distancia al mayor núcleo, condiciones de habitabilidad y número de edificios de que constan...” (BOP, 7-IV-1900).

Malgrat els canvis que introdueix el Nomenclàtor de 1940 el sentit de la seva formació no varia com es desprèn de l'ordre d 27 d'octubre de 1939:

“Trabajo preliminar de esta operación [el Nomenclàtor] tan importante es el de la Estadística de entidades de población y sus edificaciones, que habrá de organizarse con tiempo amplio para que sus datos, bien depurados, puedan servir de base firme

a la operación de empadronamiento, localizándose así al censable con precisión adecuada, que evite duplicados y omisiones, tan de temer sin esta previa ordenación en el territorio de su vivienda y anexos. Se respeta así el proceder clásico, aunque modificado por exigencia de las circunstancias en buen número de sus detalles; y se crea, como siempre, la base del Nomenclàtor, publicación paralela al Censo, y de tan brillante historia.” (BOE; 10-XI-1939).

Amb l'avenç de les tecnologies d'informació, el Nomenclàtor ja no és tan necessari per a controlar l'operació censal com ho era fa 150 anys. Amb tot, la font es segueix publicant. Igual que sempre, dels treballs preliminars en surt el llistat d'entitats tot i que, com veurem més endavant, la llei de Règim de Bases Locals en regula la seva existència i sobretot llur aparició. Hi ha països en els que la identificació de les entitats es fa via fotografies aèries o des del terreny i amb l'ajuda dels sistemes de posicionament global, més conegudes per les sigles en anglès de GPS (*Global Positioning System*). De moment, cap d'aquests procediments s'ha utilitzat en el cas d'Espanya. Per contra, la proposta de delimitar les unitats de població a Catalunya, elaborada per Morera i Tort (1988) va utilitzar diverses fonts en aquesta tasca, entre elles cartografia, fotografies aèries, treball de camp i qüestionaris adreçats als Ajuntaments.

La realització del Nomenclàtor de 1887: un exemple.

Valgui com a excepció, en aquest cas, explicar més a fons com es realitzava el Nomenclàtor i es comprovaven els resultats. L'estructura organitzativa és clarament piramidal. Per damunt de tot, un òrgan superior, d'abast estatal, que centralitza i coordina totes les operacions, dóna les instruccions i agrupa totes les dades i les publica. Per sota d'aquest òrgan, hi ha les juntes provincials, interlocutores entre l'òrgan superior i els municipis. A la base de la piràmide hi ha les juntes municipals, encarregades de l'execució del Cens (recollida de dades). Les juntes municipals són de caràcter temporal i la seva durada es fixa en funció del temps necessari per organitzar i dur a terme l'empadronament dels habitants. El personal empleat també varia segons les necessitats de cada moment, especialment intenses en les proximitats del dia de l'empadronament. Les instruccions publicades en els *Boletines Oficiales de la Provincia* reglamenten els aspectes referents a qui ha de formar part d'aquestes juntes. Les instruccions redactades des de l'òrgan superior² són trameses als municipis via les juntes provincials. Alhora, les juntes provincials s'encarreguen de vetllar que tots els municipis compleixin amb les seves obligacions i lliurin dins dels terminis la informació que se'ls requereix. Cada municipi remet a la Junta Provincial una primera llista.

Seguidament, la Junta s'encarrega de la seva comprovació. En el cas del Nomenclàtor de 1887, les llistes són enviades al Governador de la província, cap de la Junta Provincial. Aquest les lliurava al cap provincial de la Guàrdia Civil que, finalment, les donava als “comandantes de los puestos a que las mismas correspondan, a fin de que, enterados de la presente circular informen en comunicación separada cuanto se les ofrezca, en vista del contenido de dichas hojas, y atendido al perfecto conocimiento que tiene este personal, por la índole de sus servicios, del poblado y despoblado de los términos municipales” (BOP, 28-I-1887). A partir d'aquí, la Junta Provincial remetia a cada municipi un llistat amb les esmenes introduïdes per la Guàrdia Civil. A tenor de la quantitat d'avisos publicats en el *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* es desprèn que els Ajuntaments no eren gaire complidors amb les seves obligacions estadístiques. En alguns casos l'avís anava acompanyat d'una amenaça de sanció econòmica, que per aquells temps era de 25 pessetes. Fetes les rectificacions i amb els documents finals en mans de l'òrgan superior, el Nomenclàtor queda pràcticament enllestit, només quedarà associar a cada entitat la informació relativa al nombre d'habitants, que no es coneixerà fins el mateix dia de l'empadronament.

El Nomenclàtor i el Cens

El Cens i el Nomenclàtor poden o no publicar-se en la mateixa data però si que comparteixen data de referència, que és el dia de realització del Cens. El Nomenclàtor no necessita del Cens per a elaborar el llistat d'entitats, que és una tasca prèvia al dia de l'empadronament. Per conèixer la població de cada entitat el Nomenclàtor s'ha d'esperar a que el Cens estigui enllestit.

L'entitat de població és una unitat exclusiva del Nomenclàtor. El Cens no la utilitza per difondre els seus resultats per la dificultat que implica vincular-hi informació. Les seccions censals són les unitats bàsiques de recollida de la informació. En la mesura que les seccions censals respectin els límits de les entitats serà possible gaudir de la informació a aquesta escala. Malauradament, per diverses raons, l'entitat de població i la secció censal són unitats poc lligades entre sí, sobretot en àmbits poc poblats on una secció censal comprèn més d'una entitat. Per a entitats de certa grandària, que comprenen més d'una secció censal, és possible combinar la informació tot i que es desconeix si les seccions censals estan dotades d'algun codi que les identifiqui com a pertanyent a una o altra entitat.

² Aquest òrgan ha estat denominat de diversos maneres. Des de Junta General de Estadística, Instituto Geográfico y Estadístico, Dirección General de Estadística i Instituto Nacional de Estadística.

Tot i que no és dóna el cas, la difusió de dades a escala d'entitats podria topar amb els límits que imposa la confidencialitat estadística per aquelles entitats menys poblades.

Els Nomenclàtors en la història: anàlisi dels continguts

A continuació presento cadascuna de les edicions del Nomenclàtor publicades a Espanya des de 1857. Per a cada any, presento la definició d'entitat, mostro quina es la informació disponible a aquesta escala i, finalment, comento els canvis introduïts respecte a l'edició anterior. En definitiva, es tracta d'una història del Nomenclàtor, que permet veure com ha anat modelant-se la font fins a obtenir la forma actual. Aquells nomenclàtors que no introdueixen canvis significatius respecte les edicions anteriors s'han analitzat de forma conjunta.

El Nomenclàtor de 1857

El primer Nomenclàtor es publica l'any 1858 i està referit a 21 de maig de 1857, dia de realització del Cens. Es tractà d'una prova sense cap pretensió de marcar precedents. El Reial Decret de 14 de març de 1857 (*Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* (BOP), 21-III-1857), que encarregà la realització del Cens, no fa cap referència al Nomenclàtor. Durant els treballs preliminars del Cens, però sense haver-ho decidit abans, la *Comisión Estadística* estimà oportú elaborar un llistat de les entitats de població que ajudaria a organitzar la fase de l'enumeració. Fruit d'aquesta decisió neix el primer Nomenclàtor modern. Nombrosos imprevistos dificultaren les tasques de la *Comisión*:

“Es tanta la diversidad de nombres con que en España se han conocido las comarcas y circunscripciones territoriales, y tan diferente la inteligencia dada a un mismo vocablo, que no han bastado definiciones ni prevenciones para establecer una regla general uniformemente aceptada y establecida (...) En medio de ambigüedades, incoherencias y contradicciones se ha esmerado la Comisión en procurar la clasificación de las localidades habitadas, con arreglo al número de los respectivos moradores. En

provincias de población agrupada en masas, ha dejado de figurar nominativamente en el Nomenclátor hasta los molinos y las ventas, en las de población diseminada no especifica más que los parajes y entidades que reúnen los 50 para arriba, hasta el punto que lo ha consentido la forma en que vinieron los datos; acudiendo en los casos de inferior número, a la designación sintética y genérica, a fin de no producir un libro sumamente voluminoso, ni dar mayor realce a la disparidad entre unas y otras.”
(Nomenclàtor de 1857, 1858, pròleg p.VI).

La definició d'entitat utilitzada en aquell temps fou: **localitats poblades amb més de 12 habitants.**

L'aplicació d'aquest criteri generà diferències entre províncies en quan al total d'entitats atesa la diferent idiosincràsia del poblament. És a dir, segons aquesta definició, el total d'entitats en les regions de poblament disseminat seria molt més elevat que en les de poblament agrupat. Per corregir aquest fet, la *Comisión de Estadística* optà per un segon criteri que diferenciava les províncies de població agrupada de les de població disseminada: **en les províncies de població agrupada hi podran aparèixer entitats per sota dels 12 habitants mentre que en les províncies de població disseminada el llindar mínim augmenta fins als 50 habitants.**

La Taula 1. mostra la informació disponible per entitats. En aquest sentit, el Nomenclàtor de 1857 és el més pobre de tots. Només permet conèixer la població total, la categoria i les cèdules inscrites. El total d'habitants es compta segons el criteri de població de fet. En relació a la categoria, les entitats es classifiquen segons siguin ciutat, vila, lloc o *aldea*. Per les més petites utilitza categories com caseriu, barriada o alqueria entre altres. Les cèdules inscrites fan referència al total de fulls d'inscripció censals repartits en cada entitat. Segons les instruccions del Reial Decret, que regula la formació del Cens de 1857, s'havia de lliurar una cèdula per cada casa, llar, veí, família o establiment (BOP, 21-III-1857).

Taula 1. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1857

Variable
Categoria
Cèdules inscrites
Població de fet

Font: Nomenclàtor de 1857.

Les entitats de població es capten sobre la base dels ajuntaments i per tant no poden creuar llurs límits. Per damunt dels ajuntaments hi ha els partits judicials i després les províncies. És en aquestes primeres edicions en les que el rol del Nomenclàtor com a eina per a la planificació dels Cens es fa més evident. Prova d'això és la poca informació que es difon sobre llur base i el fet que el total de cèdules inscrites sigui una de les tres variables que s'ofereixen.

El Nomenclàtor de 1860

El Nomenclàtor de 1860 és únic entre tots els nomenclàtors i és considerat el pare de tots aquests (Melón 1961). És excepcional perquè adoptà una definició d'entitat molt generosa i perquè incorpora rúbriques que es mantindran en les edicions posteriors.

La història d'aquest Nomenclàtor comença el 30 de Setembre de 1858, dia de l'aprovació del Reial Decret que encarrega la realització d'un nou Cens per l'any 1860 amb dos clars objectius: corregir les deficiències del recompte anterior; i seguir les recomanacions dels Congressos Internacionals d'Estadística segons les quals els recomptes havien de realitzar-se de manera regular en els anys acabats en zero i, a poder ser, també en els acabats en cinc (Muro et alii 1996). El Nomenclàtor havia de publicar-se juntament amb el Cens.

La *Comisión de Estadística General del Reino* establí certs principis i recomanacions per a realitzar el Nomenclàtor. La més important feia referència a la necessitat de repassar la numeració de les cases i altres edificis segons les normes de la policia urbana. Al mateix temps, calia enumerar els edificis i caserius que es trobaven en disseminat, independentment de si estaven poblats o despoblats. Com a resultat d'aquestes operacions, els ajuntaments havien de tenir un padró de les cases existents, poblades o despoblades, que calia actualitzar anualment durant el mes de gener (BOP, 9-I-1859).

La circular de 6 març de 1860 especificava que en aquest padró havien de constar *“los nombres de las plazas, plazuelas, calles y paseos, el número de edificios de unos otros, tanto intramuros y extramuros y en despoblado, con expresión del número de habitantes, el uso a qué se destinan los edificios, así como los construidos en sitios que antes no estaban edificadas”* (BOP, 6-III-1860).

Els treballs realitzats pel Nomenclàtor ajudaven a la realització del Cens *“porque, conocida la vivienda, no será fácil que seamos engañados respecto del número de personas que deban ocuparlas”* (BOP, 1860 7-IX-1860). També s'utilitzaven per delimitar les seccions censals i assignar les cèdules corresponents. En resum, el Nomenclàtor era necessari pel bon desenvolupament de l'operació censal, tant en la fase prèvia com en la posterior a l'enumeració.

Com ja he anticipat, la definició d'entitat en el Nomenclàtor de 1860 fou molt generosa. A diferència de l'anterior, no només considera les entitats amb població efectiva sinó també les que estaven deshabitades. Les “poblacions” de 1857 són substituïdes per les “entitats topogràfiques”. Aquestes es classifiquen en tres tipus: **a) població, qualsevol nucli poblat des de la més gran de les ciutats al nucli format per l'annexió de dues construccions o cases; b) grup, conjunt de construccions més o menys perceptibles constantment inhabitades ja siguin coves, pallisses, colomers o corrals; i c) entitats singulars aïllades, edificis, habitatges i albergs que no formen part de cap de les categories anteriors i s'inscriuen individualment en el**

Nomenclàtor. Segons aquesta definició, qualsevol edifici o alberg aïllat s'inscriu per separat en el Nomenclàtor.

Taula 2. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1860

Variable
Categoria
Distància a la capital de l'Ajuntament
Edificis, Habitatges, Albergs segons estiguin
Habitats constantment
Habitats temporalment
Inhabitats
Edificis segons tinguin:
1 pis
2 pisos
3 pisos
Més de 3 pisos
Total albergs, coves o barraques.
Total edificis, albergs, etc.

Font: Nomenclàtor de 1860.

El Nomenclàtor de 1860 incorpora noves variables respecte el seu predecessor (vegeu Taula 2.) tot i que en destaca una absència significativa: no es coneix la població de les entitats. La *Comisión General de Estadística* justificà de la següent manera la no inclusió d'aquesta informació.

“(La población) figura sólo en El Nomenclátor como accidente subalterno, cuando antes era preciso concederle un lugar principal. Inútil sería apreciarla hoy de la misma manera, habiéndose destinado de intento a presentarla bajo todas sus relaciones (en el censo), una obra especial tan extensa y desarrollada como la importancia de su objeto lo exigía. Que ni era conveniente multiplicar sin utilidad. El Nomenclátor, dándole una extensión que lo haría poco

manejable, ni es en él donde pueden tener lugar las rectificaciones sucesivas que reclama el movimiento incesante de la población, si ha de seguirse en sus oscilaciones y ser siempre un dato de actualidad.” (Nomenclàtor de 1860, 1863-71 pròleg p. VII).

Entre les novetats, destaca la inclusió del total d'edificis que, de fet, és el criteri que s'utilitza per determinar les entitats. Alhora, aquests es classifiquen segons llur habitabilitat i nombre de pisos. En absència de la població, el total d'edificis constitueix l'única informació disponible per conèixer la grandària de l'entitat. La segona novetat destacable és la distància a la capital de municipi, la sola informació disponible pel que fa la localització de les entitats ja que no en coneixem llurs límits. De tota manera, tampoc sabem en quina direcció es troba cada entitat respecte a l'entitat de referència.

El Nomenclàtor de 1860 es va començar a publicar l'any 1863 i no es va acabar fins l'any 1871. L'obra final consta de 5 volums i més de 4.500 pàgines.

El Nomenclàtor de 1873

El Nomenclàtor de 1873 és una versió abreujada del de 1860. Les dificultats pressupostàries, la demora en la publicació i l'extensió d'aquest últim, impulsaren al *Instituto Geográfico y Estadístico* a publicar-ne un resum segons la divisió territorial vigent a 1 de juliol de 1873. La nova publicació, que consta d'un sol volum, elimina les entitats de menor importància. Aquestes s'agruparen en dues categories: per una banda, *caserius i grups i edificis, habitatges i albergs aïllats*. En la documentació consultada, no he trobat indicacions precises sobre quin va ser el criteri utilitzat per reduir el total d'entitats. L'única informació al respecte es troba en el pròleg del Nomenclàtor de 1873, en el que s'especifica que es consideraven entitats aquelles que siguin *“ciudades, villas, lugares ó aldeas; y aún las parroquias, en Asturias y Galicia, y los barrios, anteiglesias, consejos y universidades, en Guipúzcoa y Vizcaya, así como todas las cabezas de ayuntamiento, sea cual fuere su importancia”* (Nomenclàtor 1876, pròleg p. I).

La informació disponible per entitats és la mateixa que en el Nomenclàtor de 1860 (vegeu Taula 3.). Altra vegada, cal destacar l'absència de dades de població per entitats.

Taula 3. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1873

Variable
Categoria
Distància a la capital de l'Ajuntament
Edificis, Habitatges, Albergs segons estiguin
Habitats constantment
Habitats temporalment
Inhabitats
Edificis segons tinguin:
1 pis
2 pisos
3 pisos
Més de 3 pisos
Total albergs, coves o barraques.
Total edificis, albergs, etc.

Font: Nomenclàtor de 1873.

Finalment, és important senyalar que, excepcionalment, el Nomenclàtor de 1873 no està associat a cap Cens. El recompte de 1877, contrariant al Reial Decret de 30 de setembre de 1858, no té Nomenclàtor associat ja que només feia un any que s'havia publicat el de 1873. Carlos Ibáñez, Director General de l'*Instituto Geográfico y Estadístico*, lamenta aquest fet:

“Si la formación del próximo censo se pudiese hacer preceder de la de un novísimo Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares y aldeas de la Península, islas adyacentes y posesiones del norte de África, en que se

pusiesen al día los extensos trabajos hechos hace veinte años para saber cómo se alberga la población, una inteligente división en secciones basada en este Nomenclátor produciría un censo muchísimo más circunstanciado y de mayor utilidad para multitud de servicios". (Cens de 1877, pròleg p. VIII).

No es coneixen els motius pels quals no es va fer el Nomenclàtor. Probablement es degui a les dificultats conjunturals provocades per la inestabilitat política i de guerra interior. De fet, aquests mateixos problemes explicarien el fet que des de 1860 no s'hagués dut a terme cap altre Cens.

El Nomenclàtor de 1887

En la circular del 28 de gener de 1887 (BOP, 28-I-1887) s'encomana la formació d'un nou Nomenclàtor pel que el referent de 1860 ha de servir de base i comprovació del que ara s'executa. Tot i aquest referent, l'edició de 1887 s'aixeca de nova planta sense ser tan ambiciós com el de 1860. En part, la modèstia d'aquest s'explica per la intenció de fer una obra de fàcil consulta sense ser tan costosa, en tots els sentits, de realitzar. Modèstia i rigor en la informació són les línies força del *Instituto Geográfico y Estadístico*. En paraules de Melón, el Nomenclàtor de 1887 reflecteix "*manifiestas ansias de superación y perfección*" (Melón 1961, p. 17).

Per començar, el Nomenclàtor de 1887 recupera el mandat desobeït en el Cens de 1877 pel qual ambdós documents s'havien de publicar de forma conjunta. Les tasques per a la realització del Nomenclàtor començaven mesos abans del dia de l'enumeració. Els Ajuntaments havien de complimentar uns fulls, segons model i instrucció prèviament fixat per l'*Instituto Geográfico y Estadístico*, amb "*la expresión detallada de ciudades, villas, lugares y aldeas, y aún de los caseríos, ya se les designe con ese nombre, o con los de cortijo, masía, etc.*," (BOP, 28-I-1887).

La definició d'entitat utilitzada en aquesta ocasió fou: **tots els llocs habitats, ja sigui constant o temporalment i els inhabitats, ja siguin ciutats, viles, llocs o aldees, ja**

esglésies, palaus, castells, torres telegràfiques, entre altres. Perquè una entitat aparegués de forma individual en el Nomenclàtor havia de constar com a **mínim de 2 edificis**. Tots aquells que es trobaven en disseminat, o que per la separació respecte al nucli no podien considerar-se part d'aquest, s'agrupaven sota la rúbrica *Edificios diseminados*. Per edifici s'entenia tot habitatge construït de fàbrica. No es van incloure els que estaven en ruïnes, sense coberta o abric, a excepció d'aquells que recordaven una glòria històrica o artística.

Taula 4. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1887

Variable
Categoria
Edificis segons tinguin:
1 pis
2 pisos
3 o més pisos
Albergs
Albergs i edificis
Població de dret
Població de fet

Font: Nomenclàtor de 1887.

El Nomenclàtor de 1887 incorpora la el total d'habitants com informació disponible per entitats (vegeu Taula 4.). Ho fa segons el criteri de fet i de dret. Si no es té compte l'experiència de 1857, estem davant del primer Nomenclàtor en donar el total de població per entitats. Informació, que com es veurà, apareixerà en la resta d'edicions. Tot i aquesta destacable novetat, desapareixen variables com la distància a l'entitat principal i la classificació dels edificis segons llur habitabilitat. Pel que fa la distància, l'*Instituto Geográfico y Estadístico* ho justificà per la poca confiança que li mereixien les dades de que disposava. Tot i això, s'obrí la porta a que cada província introduís les distàncies en les publicacions, encara que aquestes no gaudissin de l'aval de la Direcció General de l'*Instituto Geográfico y Estadístico*.

Els nomenclàtors de 1900, 1910, 1920 i 1930

Els nomenclàtors de 1900, 1910, 1920 i 1930 no presenten cap diferència entre ells, com a mínim des d'un punt de vista formal, i per això es poden tractar de forma conjunta. És la primera vegada que tenim quatre nomenclàtors seguits que comparteixen definició d'entitat. Teòricament, aquest fet suposa que les variacions que observades entre nomenclàtors haurien de ser fidels als canvis en l'estructura del poblament. Malauradament, el Nomenclàtor de 1940 interromp la sèrie encetada l'any 1900.

En primer lloc, cal senyalar el canvi de calendari. Després de 1887, el proper Nomenclàtor havia d'aparèixer deu anys més tard, junt amb el Cens de 1897. Tot i que el Cens va ser publicat, no succeí el mateix amb el Nomenclàtor. L'habitual retràs en la publicació dels resultats més l'aparició del Reial Decret de 3 abril de 1900 del Rei Alfonso XII (BOP, 7-IV-1900), que encarregava un nou Cens per aquell mateix any, expliquen la decisió de la Comisión Estadística de no publicar el Nomenclàtor de 1897 i esperar al que corresponia al nou Cens. El Reial Decret canvià l'any de realització, dels anys acabats en 7 als acabats en 0, amb l'objectiu d'adaptar-ho al calendari que seguien la resta de països europeus. A continuació, presento un petit fragment d'aquest Reial Decret en el que es donen instruccions per a la formació del nou Nomenclàtor:

"... se distinguirá la población de hecho y de derecho, haciéndose también la distribución de una y otra en todo el territorio, no sólo por Ayuntamientos, sino detalladamente por agrupaciones de viviendas inferiores al municipio, y hasta por entidades aisladas que se clasificarán según su distancia al mayor núcleo, condiciones de habitabilidad y número de edificios de que constan..." (BOP, 7-IV-1900).

Taula 5. Informació disponible per entitats, nomenclàtors de 1900, 1910, 1920 i 1930

Variable
Categoria
Distància al major nucli de població
Edificis:
destinats a habitatge, habitats
destinats a habitatge, accidentalment inhabitats
inhabitats
Edificis segons tinguin:
1 pis
2 pisos
3 o més pisos
Edificis
Albergs
Població de fet
Població de dret

Font: Nomenclàtor de 1900, 1910, 1920, 1930.

Per aquests nomenclàtors constitueixen entitat o nucli de població **aquells grups de deu o més edificis i albergs**. Els grups de menys de 10 edificis i albergs, habitats o inhabitats, i els edificis i albergs disseminats pel terme municipal sense constituir grup, estiguin o no habitats, queden agrupats en dues categories segons es trobin a menys o més de 500 metres de distància dels límits exteriors del nucli de població més proper. A aquesta definició hi ha dues excepcions. La primera, quan totes les entitats d'un municipi tinguin menys de 10 edificis i albergs figuraran de forma individual en el Nomenclàtor. I, la segona, l'entitat que dóna nom a l'Ajuntament sempre figurarà com a tal encara que no compleixi els requisits anteriors³. En resum, el nou concepte d'entitat augmenta a 10 el mínim d'edificis exigint i incorpora la distància respecte al nucli més proper per classificar aquells edificis que no formen part d'aquest.

³ En el cas de Galícia i Astúries es tenen en compte les parròquies que corresponen a cada Ajuntament i dins de cada parròquia es consignen les entitats amb més de deu edificis i albergs amb el seu nom propi.

La Taula 5. mostra la informació disponible per entitats d'aquests quatre nomenclàtors. La principal novetat respecte el Nomenclàtor de 1887 és la reaparició de la informació relativa a l'habitabilitat dels edificis, que ja havia proporcionat l'edició de 1860. També s'ha de destacar la recuperació de la distància de cada entitat respecte al major nucli, descartada oficialment l'any 1887 per la poca credibilitat que inspiraven les dades en termes d'exactitud.

La nova definició d'entitat va disminuir considerablement el nombre d'entitats. Per posar un exemple, la publicació del Nomenclàtor de 1900 representa menys d'una cinquena part del total de pàgines del de 1860, 800 i 5000 pàgines respectivament.

El Nomenclàtor de 1940

Amb el Nomenclàtor de 1940 es trenca la sèrie encetada l'any 1900. L'ordre de 27 d'octubre de 1939 establí les bases del nou Nomenclàtor.

“Trabajo preliminar de esta operación (el Nomenclàtor) tan importante es el de la Estadística de entidades de población y sus edificaciones, que habrá de organizarse con tiempo amplio para que sus datos, bien depurados, puedan servir de base firme a la operación de empadronamiento, localizándose así al censable con precisión adecuada, que evite duplicados y omisiones, tan de temer sin esta previa ordenación en el territorio de su vivienda y anexos. Se respeta así el proceder clásico, aunque modificado por exigencia de las circunstancias en buen número de sus detalles; y se crea, como siempre, la base del Nomenclàtor, publicación paralela al Censo, y de tan brillante historia.” (BOE; 10-XI-1939).

Tot i que respecta el procediment i sentit de la formació tradicional del Nomenclàtor, l'edició de 1940 suposa un canvi important en els dos aspectes claus: la definició d'entitat i la informació disponible per a cadascuna d'elles.

Com ja he dit, la definició d'entitat emprada trenca completament amb les anteriors. No hi ha cap mena de criteri objectiu, ja sigui utilitzant els habitants o els edificis, per decidir què és o no és una entitat: *“Las alcaldías, con las asistencias y asesoramientos que juzguen oportunos y a sus medios, procederán a establecer las entidades de población que constituyen el término municipal, en la forma y detalles obligados por esta instrucción.”*(BOE, 10-XI-1939, Art. 17). Es considera entitat de població a **aquella unitat territorial acordada i definida per límits precisos que conté edificació habitable**. Totes les edificacions existents dins dels límits de cada entitat formen part d'aquesta. El nucli i la perifèria constitueixen una sola entitat. Es poden crear noves entitats sempre i quan aquestes ofereixin individualitat i se'ls hi pugui assignar límits. Amb aquesta nova definició, desapareix el concepte disseminat, útil fins aleshores per agrupar els edificis aïllats o els conjunts d'edificis que no superaven els límits establerts. El Director General d'Estadística justifica el canvi de la següent manera:

“Claro es que con estas novedades, algunas tan fundamentales como las de supresión rotunda de diseminados y albergues, las cifras resultantes no tienen muy ajustada comparación con las anteriores; pero no intranquiliza, pues éstas no la tenían tampoco con sus precedentes, ya que al ser incierto el concepto de entidad se variaba en cada ocasión, pasando del mínimo de dos construcciones a cinco y hasta diez” (Nomenclàtor 1940, quadern 50, p 3).

En relació amb la informació disponible per entitats els canvis no són tan importants (veure Taula 6.). Es manté la categoria de l'entitat, tot i que es limiten les categories a *barrio, caserío, estación, cuarteles, monasterios, balneario, fábricas, playa, bodega, graneros y cuevas* (BOE., 10-XI-1939, art. 6). L'entitat on hi ha l'ajuntament, i no la que té més població, s'utilitza de referència per calcular la distància la resta respecte a aquesta. Els edificis es classifiquen segons es destinin a habitatge o a altres usos. Desapareix la tradicional distinció pel que fa a la condició d'habitabilitat i no es fa referència als albergs. La població i els edificis segons nombre de plantes no desapareixen com a variables.

Taula 6. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1940

Variable
Categoria
Distància al nucli capital
Edificis:
destinats a habitatge
altres usos
Edificis segons tinguin:
1 pis
2 pisos
3 pisos
4 pisos
4 o pisos o més
Població de fet
Població de dret

Font: Nomenclàtor de 1940.

Els nomenclàtors de 1950 i 1960

L'Ordre de 22 desembre de 1950 (BOE, 5-I-1951) i la de 30 setembre de 1960 (BOE, 11-X-1960) donen les instruccions respectives per a la formació dels censos de població de 1950 i 1960. La preparació del Nomenclàtor consta de les mateixes fases: i) actualització de la numeració dels carrers; ii) delimitació de les entitats; iii) establiment dels districtes censals.

Els nomenclàtors de 1950 i 1960 hereten en part el concepte d'entitat introduït en 1940, encara que també presenten novetats importants respecte les edicions precedents. Pel que fa la terminologia, una entitat de població a partir de l'any 1950 es compon de nucli més disseminat mentre que pels nomenclàtors de 1930 i anteriors l'entitat només és el

nucli. Per entendre's, la definició d'entitat entre 1900 i 1930 és comparable a la definició de nucli de l'any 1950.

Les entitats cobreixen tot el territori i es classifiquen en singulars o col·lectives. Una **entitat singular és el conjunt d'edificis habitats o habitables, agrupats o disseminats, amb límits precisos d'origen tradicional o geogràfic**. Les entitats singulars es componen de nucli i disseminat. Un **nucli és el conjunt de deu o més edificis agrupats de manera que formin carrers o places, formant part d'ell les construccions aïllades distants a menys de 500 metres dels límits exteriors**. Tot el que queda fora d'aquest es considera disseminat. Les entitats col·lectives són subdivisions dels municipis que es donen en algunes regions amb denominacions molt variades (*Parròquies, Concejos, Hermandades, Diputacions, etc.*) formades per diverses entitats de població singulars (BOE, 11-X-1960). L'aparició de les entitats col·lectives és una novetat significativa introduïda pel Nomenclàtor de 1950 i que segueix present en la resta d'edicions.

En resum, a partir d'aquest moment, el disseminat deixa de referir-se al conjunt del municipi per fer-ho en relació a l'entitat. Això vol dir que és necessari suposar uns límits a les entitats per poder assignar els edificis aïllats o els nuclis amb menys de 10 edificis a cadascuna d'elles.

Taula 7. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1950

Variable
Categoria
Distància al nucli capital
Altitud
Edificis:
destinats a habitatge*
altres usos*
Altres construccions*
Habitatges*

Població de fet*

Població de dret

* Informació desglossada pel nucli i el disseminat.

Font: Nomenclàtor de 1950.

Taula 8. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1960

Variable

Categoria

Distància al nucli capital

Altitud

Habitatges*

Albergs o allotjaments*

Llars privades*

Llars col·lectives*

Població de fet

Població de dret

Població resident habitual* per sexes

* Informació desglossada pel nucli i el disseminat.

Font: Nomenclàtor de 1960

La informació disponible per entitats es presenta per separat en les Taules 4.7. i 4.8. El Nomenclàtor de 1950 proporciona per primera vegada l'altitud en metres de cada entitat. La majoria de la informació la trobem desglossada per nucli i disseminat. Les principals novetats en quan a variables les trobem en el Nomenclàtor de 1960: recupera els albergs; informa del nombre de llars⁴, classificades segons siguin privades o col·lectives; i proporciona la població per sexes.

⁴ Es considera llar a un grup de dues o més persones associades per ocupar en comú un habitatge o una altra classe d'allotjament o part d'ella que consumeixen en comú aliments i altres béns indispensables per a la vida. Les llars privades són aquelles en que tots els components disposen d'un fons comú per l'adquisició dels aliments o altres béns que consumeixen associats mitjançant la reunió de tots o part dels seus ingressos. Les llars col·lectives, estan formades per grups de persones que viuen en establiments o institucions de tipus col·lectiu, com pensions no familiars, fondes, hotels, casernes, col·legis, presons, etc., i caracteritzades per existir en elles una persona que exerceix i assumeix la responsabilitat de l'establiment a títol professional. (BOE, 11-10-1960).

Els nomenclàtors de 1970 i 1981

Els nomenclàtors de 1970 i 1981 són gairebé idèntics, comparteixen definició d'entitat i variables. Només varia la data de referència. L'any 1970 es realitza el darrer Cens en un any acabat en zero ja que, a partir d'aquell moment, es durién a terme en els acabats en 1. La informació publicada en els pròlegs dels propis nomenclàtors és suficient per conèixer el criteri d'entitat utilitzat i altres aspectes metodològics. No hi ha necessitat, com ha estat habitual fins ara, de recórrer als textos legals relacionats.

La definició d'entitat no varia respecte a les edicions anteriors. Les entitats poden ser singulars o col·lectives. Per **entitat singular s'entén qualsevol part habitada o excepcionalment deshabitada del terme municipal, clarament diferenciada dintre del mateix, que es designa per un nom reconegut i és formada pel nucli i el disseminat**. Per nucli es considera aquella part de l'entitat constituïda al menys per deu edificacions contigües o el suficientment pròximes que estiguin formant carrers, places o altres vies urbanes. Formen part d'aquest les edificacions aïllades que distin menys de 500 metres dels límits exteriors. Els edificis no inclosos en la definició anterior formen el disseminat. (Nomenclàtor de 1970, 1973-74 p.7). L'entitat col·lectiva és una unitat intermèdia entre l'entitat singular i el municipi o, dit d'altra manera, una agrupació d'entitats singulars amb personalitat pròpia que és precís de respectar.

Existeixen algunes entitats singulars o col·lectives que gaudeixen de cert reconeixement legal i que adopten el nom d'Entitats Locals Menors. Aquestes funcionen en règim de junta veïnal o consell, i estan dotades de certa representativitat i tenen atribuïdes determinades funcions. La llei de Règim de Bases Locals defineix el marc jurídic que regula la creació i funcionament d'aquestes entitats. A partir d'aquest moment, els Ajuntaments hauran d'actuar d'acord amb aquesta llei per introduir noves entitats.

Taula 9. Informació disponible per entitats, nomenclàtors de 1970 i 1981

Variable
Categoria
Distància al major nucli
Alçada
Habitatges familiars*
Albergs o allotjaments*
Famílies*
Població de fet per sexe*
Població de dret

* Informació desglossada pel nucli i el disseminat.

Font: Nomenclàtor de 1970 i 1981.

La Taula 9. mostra la informació disponible per entitats en aquests dos nomenclàtors. El Nomenclàtor de 1970 introdueix una important novetat pel que fa al sistema de codificació de les entitats. És un sistema basat en 7 dígits. Els tres primers identifiquen el municipi; els dos següents el caràcter singular o col·lectiu de l'entitat; i el dos últims identifiquen a l'entitat singular. Vegem-ho amb un exemple pel cas d'Abrera a la província de Barcelona.

Codi 001 00 01

001 Abrera, el primer municipi per ordre alfabètic de la província de Barcelona.

00 Vol dir que no hi ha cap entitat col·lectiva a Abrera.

01 Identifica la primera entitat singular del municipi d'Abrera.

Un bon sistema de codificació és important per al bon ús i l'anàlisi de les dades. Per sí mateix, no resta ni afegeix qualitat al Nomenclàtor però sí que és d'una gran ajuda per manipular les dades amb *softwares* de base dades. El sistema de codificació crea una estructura lògica d'emmagatzemat de la informació.

A part d'aquest nou sistema de codis, els nomenclàtors de 1970 i 1981 no presenten gaires novetats respecte a les edicions anteriors. La superfície municipal, la distància, l'altitud i la població de dret i de fet es mantenen igual. La informació relativa als habitatges familiars, allotjaments, famílies i població de fet per sexes es difon sobre la base nucli/disseminat.

Els nomenclàtors de 1986 i 1996

A diferència de la resta, els nomenclàtors de 1986 i 1996 no estan vinculats a cap Cens sinó al Padró Municipal d'Habitants. Per aquest motiu, s'ha decidit tractar-los de forma conjunta saltant-me el Nomenclàtor de 1991. Els nomenclàtors associats al Padró són més pobres en informació que aquells associats al Cens.

La definició d'entitat no varia respecte 1981. Per **entitat singular de població s'entén qualsevol àrea habitable del terme municipal, habitada o excepcionalment deshabitada, clarament diferenciada i que pot ser identificada sense possibilitat de confusió. Un àrea habitable és aquella en la que hi ha habitatges habitats o en condicions de ser-ho. Es considera nucli al conjunt d'almenys deu edificacions⁵ que formin carrers, places i altres vies urbanes. Formen part del nucli aquells edificis que distin dels límits exteriors de l'esmentat conjunt a menys de 500 metres pel Nomenclàtor de 1986 i 200 metres pel de 1996.** Aquesta distància no té en compte els terrenys ocupats per instal·lacions industrials o comercials, parcs, jardins, zones esportives, canals, infraestructures de transport, cementiris i altres infraestructures. Els edificis no inclosos en cap nucli de població constitueixen el disseminat. Les entitats col·lectives són agrupacions d'entitats singulars que tenen un origen marcadament històric i acostumen a tenir personalitat pròpia.

Des de la definició d'entitat no és pot intuir directament una important novetat que introdueix el Nomenclàtor de 1986 i que perdura en les edicions posteriors. Resulta que des d'aquest any una entitat pot tenir més d'un nucli. Teòricament, segons la definició

⁵ En el Nomenclàtor de 1996 excepcionalment podran figurar com a entitat aquells conjunts que tenen menys de 10 edificis superen els 50 habitants.

exposada anteriorment, els nuclis han d'estar separats per a una distància determinada, que en aquest cas és diferent per a cada Nomenclàtor. La pregunta inevitable és: per què un conjunt d'edificis que formen places i carrers formen un nucli dins d'una entitat existent i no constitueix una entitat per sí sola?. Si ens guiem per la definició d'entitat, es pot respondre que no és entitat perquè no és possible identificar-la sense possibilitat de confusió. De tota manera, també és possible que els Ajuntaments, organismes encarregats de subministrar el llistat d'entitats, no vulguin reconèixer determinats conjunts d'edificis com a tals per evitar les conseqüències polítiques que aquest reconeixement pugui tenir, sobretot arrel de la publicació de la Llei de Bases de Règim Local, que regula l'existència i competències de les Entitats Locals Menors i que ara es coneixen amb el nom d'Entitat Local d'Àmbit Inferior al Municipi. La Llei de Bases de Règim Local les concep com una unitat per a la gestió, administració descentralitzada i representació política dins del municipi (Nomenclàtor de 1986, 1990 p.VII).

Amb la simple observació de les Taules 4.10. i 4.11., hom s'adona de la retallada en les variables disponibles per entitats. Desapareix aquella informació relacionada amb els habitatges i edificis. La poca informació disponible fa referència a la població de fet i de dret l'any 1986 i només de dret l'any 1996.

Taula 10. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1986

Variable
Categoria
Distància al nucli capital
Altitud
Població de fet per sexe*
Població de dret

* Informació desglossada pel nucli i el disseminat.

Font: Nomenclàtor de 1986.

Taula 11. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1996

Variable
Categoria
Distància al nucli capital
Altitud
Població de dret per sexe*

* Informació desglossada pel nucli i el disseminat.

Font: Nomenclàtor de 1996.

El sistema de codificació de les entitats incorpora dos dígit més per a convertir-se en un total de nou. Els tres primers segueixen identificant el municipi, dos més per a l'entitat col·lectiva, dos per les entitats singulars i els dos darrers per identificar més d'un nucli en cada entitat. Això vol dir, que per primera vegada es contempla la possibilitat que una entitat tingui més d'un nucli.

Codi 001 00 01 01

001 Abrera, el primer municipi per ordre alfabètic de la província de Barcelona.

00 Vol dir que no hi ha cap entitat col·lectiva a Abrera.

01 Identifica la primera entitat singular del municipi d'Abrera.

01 Identifica el primer nucli d'aquella entitat singular del municipi d'Abrera.

El Nomenclàtor de 1991

El Nomenclàtor de 1991 està associat al Cens del mateix any. No presenta diferències pel que fa la definició d'entitat respecte els nomenclàtors que l'envolten, però sí que n'hi ha respecte els continguts.

Per entitat singular de població s'entén qualsevol àrea habitable del terme municipal, habitada o excepcionalment deshabitada, clarament diferenciada dins del mateix, i que és coneguda per una denominació específica que l'identifica sense possibilitat de confusió. Una àrea es considera habitable quan existeixen

en la mateixa habitatges habitats o en condicions de ser-ho. Per nucli de població s'entén el conjunt d'almenys deu edificacions que estigui formant carrers, places i altres vies urbanes. Excepcionalment, podrà ser menor de 10 edificis sempre que la població de dret que hi habiti sigui superior a 50 habitants. S'inclouen en el nucli aquelles edificacions que, estant aïllades, disten menys de 200 metres dels límits exteriors del mencionat conjunt. Per establir aquesta distància s'han d'excloure els terrenys ocupats per instal·lacions industrials o comercials, parcs, jardins, zones esportives, cementiris, aparcaments i altres, així com canals i rius que puguin ser creuats per ponts. Les edificacions o habitatges que no formin part d'aquest nucli es consideren disseminat. L'entitat col·lectiva és una agrupació d'entitats singulars amb personalitat pròpia i un origen marcadament històric.

Res canvia per les variables categoria, distància i alçada. El codi segueix essent de nou dígits. Els habitatges es classifiquen, per primer cop, segons siguin principals o no principals. Els allotjaments es consideren apart. En compacte i en disseminat hi ha dades de població de fet i de dret desagregada per sexes.

Taula 12. Informació disponible per entitats, Nomenclàtor de 1991

Variable
Categoria
Distància al nucli capital
Altitud
Habitatges familiars principals*
Habitatges familiars no principals*
Allotjaments*
Població de dret per sexe*
Població de fet per sexe*

* Informació desglossada pel nucli i el disseminat.

Font: Nomenclàtor de 1991.